

Prof. S Bertelli
Seminario
di Paleografia latina

Lezione_2

La minuscola carolina

Et inna peccat
uenit quidem
doficit peccat
qui non eum te
Et in carbedia p
soluit regnum
• ne carbedia pe
tellegatur. quia
quicquid amor
nam non appet
cum morby pe
omni uolucns
auf. intelligat
puitiofa doctri
ferpit. Deinde
boy. Abuit. fe
cum re ceflit ad
peccato. Redi
firm. tuis. redi
beratit. quineq
ne emm. i pecc
dia peffilentie. fa
uoluntateius. z
atnoce. Iuftole
• Sed allude et u
• me in lege. fe
fubleq. fed mte
iter auf. De ind
z imponit feruet
fperitur abeo qui
Meditatione di
miffione accipie
noce in tribul. r
dicimur in die

Tav. 1. Esempio di carolina del sec. X

in ordine primus po
nitur. ^{ita} eugtm in iudea
primus scripsit. Cu
ius uocatio ad dñm ex
publicanis actibz fuit.
Duoy in generatione
xp̄i principi presumes.
Unius cuius prima cir
cumcisione carne al
terius cuius secundū
cor electio fuit. et ex
utrisq; in patribus
xp̄s sit. Sicq; quater
nario denario numero.

in se opus monstrans
tamquoy ^{in his} genus po
suit xp̄i operantis a prin
cipio testimoniu non
negaret. Quaz omniū
rerū tempus. ordo. nu
merus. dispositio. uel ra
tio quod fidei necessari
um est. Dñs xp̄s est qui
factus est ex muliere.
factus sub lege. natus
ex uirgine. passus in car
ne. om̄a in cruce fixit.
ut triumphans eam se
met ipso. resurgens in
corpore. et patris no
men in patribus filio.

Tav. 2. Esempio di carolina del sec. XI

quanta fecit anime mee
Ad ipsum ore meo clamaui
 et exultaui sublingua mea
 iniquitatem si aspexi in corde meo
 non exaudiet dominus
Propterea exaudiuit deus
 et attendit uoci deprecationis mee
Benedictus dñs. quoniam amouit orationē
 meam. et misericordiā suam amē **OR**
Insinua dñe menti nre glām laudis tue. ut
 dum huius secli incendia uitam. in eterna re
 frigera ad te presule transeamus. **p. Lxii.**

IN HVMN P S CANT DAU.
si laudib. spūs orati. p bñdecti.

DS MISEREATUR NRI ET BENE
 dicat nobis. illuminet uultum
 suum super nos et misereat nri
Ut cognoscamus in terra uiā tuā
 in omib; gentib; salutare tuū

Confiteantur tibi populi deus
 confiteantur tibi populi om̄s
Letentur et exultent ḡs. qm̄ iudicas p̄tōs
 in equitate. et ḡs in terra dirigis
Confiteantur tibi ppli dñs. confiteantur

... ut exopto tunc libatōis aplū
 ... i dno bñdicos oī d exaudia eē.
 ita ego q uos gñtes uenite.
 Clamaui exultauit. ipm publice
 p̄dicauit. t̄fecto t̄fessus sū p̄ ore. b̄
 t̄ corde. in holocausta me
 dullaui. his duob; **p̄f̄e. xlii. 7**

... hec duo cōnexa sūt. s̄nō suspendit orō
 non p̄reclatui misericordiā. 7

... p̄ hac bñdictionē oīū p̄ aduētū. 7

... p̄ hoc ē bñdictio dī q̄ pluuia in te nos
 bñdicam oī q̄ q̄ fructus ē. 7 t̄t̄p̄ nō
 crescamus. n̄ ip̄e dīc̄ ego d̄ d̄ d̄ d̄ plu
 uia. d̄s m̄s. n. 7 b. n. h. q̄ m̄l̄t̄ uolunt
 bñdica. copia reij. p̄l̄c. 7 alij bñdici
 q̄ q̄ oīa s̄t̄ a dō. s̄i cōd̄ t̄ōs; m̄l̄. addit
 q̄ p̄p̄ū ē uisus. illuminet. i. ostendat
 nūl̄t̄ suū nob̄. v̄ nūl̄t̄. i. ymaginē tuā
 q̄ imp̄l̄t̄ nōl̄. illumina supra nos s̄t̄
 i teneb; ut sciam nos f̄c̄ōs ad ymaginē
 tuā. 7 si anob̄ d̄formata ē. at̄e. resor
 memū. ut cōḡscam̄ i q̄ tra. i oīb; ḡn
 tib; quā uia salutare tuū. i q̄ cōḡscat
 i ḡn̄tib; x̄p̄i cōfiteantur. 7

... post notitiā or̄it̄ cōfiteri. p̄ directiōē
 7 iudiciō. 7
 ... f̄ab̄ amonitio ad aliud tenet q̄ terra
 d̄dit. f. f. ut q̄ si n̄ mitiū sensusm̄ ad
 dūl̄tā tendit.

Tav. 3. Alfabeto della minuscola carolina

a c c u a b c d d e f f g

h i l k l m n n u o p q r

r r t u v x x y z x

e ct & N n it it y or v

23. *Minuscola carolina*

Tav. 4. Esempio di carolina di Tours

iiii
CONSEQUENTI ITI DEM
TEMPORE ITERCUM EODE
dum dioceses uisitare agebamus
nobis nescio quanta necessitate ro
rantibus: aliquantulum ille pro
cesserat. Interim peraggerē
publicum plena militibus uiris
fiscalis raeda ueniebat. Sed ubi
martinum inueste bispidam nigro

Tav. 5. Altro esempio di minuscola carolina

NONERTIO

regni ioachim regis
iuda . uenit nabu
chodonosor rex
babilonis hierlm .
et obsedit eam .

Et tradidit dñs
in manus eius
ioachim
regē iude

et parte uasoz domus dī . Et asportauit eā
in terrā sennaar in domum dī sui . et uasa
intulit in domum thesauri dī sui . Et ait
rex assanez preposito eunuchoz suoz . ut
introduceret de filiis isrl et de semine regio .
et tyrannoz pueros in quibz nulla eēt macula .

Decoros forma . et eruditos omī sapientia . Cau

iuscemodi . tēptauit eos dieb. decē . Post dies
autē decem . apparuer̄ uultus eoz meliores
et corpulentiores pre omīb. pueris quiesce
bantur cibo regio . Porro malassar tollebit
cibaria et uinū potus eoz . dabatq. eis legu
mina . Pueris autem his dedit dñs scientiā
et disciplinā in omī uerbo . et sapientiam .
Danibeli autem intelligentiam omīum uisi
onū . et somnior .

Completis itaq. dieb. post quos dixerat
rex ut introducerentur . introdux̄ eos pre
posit̄ eunuchoz in conspectu nabuchodo
nosor . Cumq. loquit̄ eis fuisset rex . n̄ sunt
inuenti de uniuersis tales ut danibel . an
nanius . misabel . et azarias . Et steter̄ in cōspe
ctu regis . et omīe uerbū sapientie et intellect̄
qd̄ sciscitatus ē ab eis rex . inuenit in eis decu
plum sup cunctos ariolos et magos qui erant
in uniuerso regno eius . Fuit autē danibel .

Tav. 6

Esempio di
carolina del
sec. XI

ibi supplicose rua
deceserit isto
stimulare requiro
fit habere sepulcrū
brahā iacob. atq;
recondidit area
de uero sepulcro
seph reperitur
olus diligo ualde
me quince amant
dit ossa quiri
s fabricando recetes.
recesere roma.
HEINRICI REGIS
LONGOBARDIA
MATHILDIS APUD
ET QD EVNDE
VS ARCHIEPS. ET
DE PAPAM

Tav. 7 – Esempio di carolina d'Ivrea (sec. X-XI)

uenit sibi do- uirtute inuir
mum. Et uirtu- tatem. Uidebit
nidum sibi ubi ds dsqz in syon
ponat pullos suos. **D** Hec ds uiratum
Altaria tua dne uir exaudi oratione
tutum. Rex ms mea. Aurib;
& ds meus. percipe ds iacob.
Bea qui habitas **P**rotector nr aspice
in domo tua. In ds. Et respice in fa